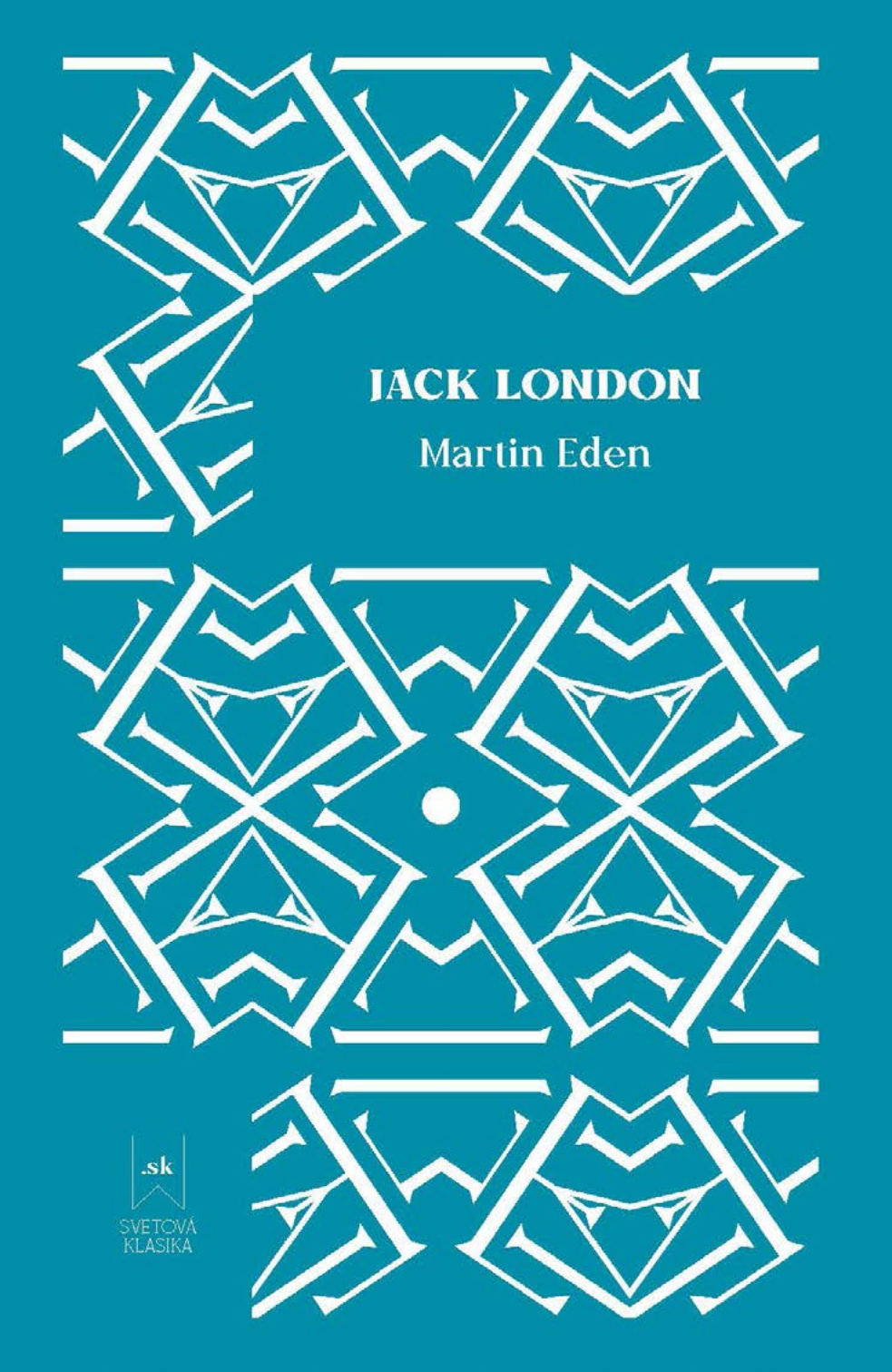

JACK LONDON

Martin Eden

Martin Eden

Vyšlo aj v tlačovej podobe

Objednať môžete na
www.lindeni.sk
www.albatrosmedia.sk

Ljndeni

Jack London

Martin Eden – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2025

Všetky práva vyhradené.
Žiadna časť tejto publikácie nesmie byť rozširovaná
bez písomného súhlasu majiteľov práv.

ALBATROS MEDIA

Martin Eden

JACK LONDON

Martin Eden

Preložila Elena Guričanová

Ljndeni

Jack London: Martin Eden

Slovak edition © Albatrosmedia Slovakia, s. r. o., 2025

Translation © Elena Guričanová, 2025

Graphic design of the cover © Tomáš Petrek, Rudo Letko, 2025

Všetky práva sú vyhradené. Žiadna časť tejto publikácie sa nesmie kopírovať a rozmnožovať s cieľom rozširovania v akejkoľvek forme alebo akýmkoľvek spôsobom bez písomného súhlasu vydavateľa.

Vyťažovanie textu a dát z tejto publikácie v zmysle čl. 4 smernice 2019/790 EÚ je zakázané.

ISBN v tlačenej verzii 978-80-566-4586-4

ISBN e-knihy 978-80-566-4683-0 (1. zverejnenie, 2025) (epub)

ISBN e-knihy 978-80-566-4684-7 (1. zverejnenie, 2025) (mobi)

ISBN e-knihy 978-80-566-4682-3 (1. zverejnenie, 2025) (ePDF)

*Nech život plnokrvný do dna vychutnám!
Nech mriem sťa vínom opojený v snách!
Nech chatrč duše s chvatom zanechám,
kým jak chrám prázdny obrátim sa v prach!*

KAPITOLA I

Odomkol dvere a vošiel, nasledoval ho mladý muž, ktorý si rozpačito zložil čiapku. Na sebe mal drsné oblečenie presýtené pachom mora a v priestrannej hale, kde sa ocitol, pôsobil nanajvýš nemiestne. Nevedel, čo má robiť s čiapkou, a spoločník mu ju vzal z ruky, akurát keď si ju strkal do vrecka kabáta. Urobil to bez slova a nenútene a neotesaný mladý muž jeho gesto ocenil. Chápe ma, pomyslel si, s ním to naisto zvládnem.

Kráčal spoločníkovi za päťami, hojdal rukami a mimovoľne kládol nohy naširoko, ako keby sa rovná podlaha pohybovala hore-dolu v rytme rozbúreného mora. Priestranné miestnosti mu pre jeho knísavú chôdzu pripadali priúzké, obával sa, že širokými plecami vrazí do verají či zmetie drobné čačky z rímsoy kozuba. Uhýbal sa pred kadejakými prekážkami a v skutočnosti tým znásoboval riziko, ktoré existovalo iba v jeho mysli. Pomedzi klavír a konferenčný stolík obložený knihami by pohodlne prešiel poltucet ľudí vedľa seba, on sa tam sotva odvážil vkročiť. Mohutné ruky mu bezradne viseli pri bokoch. Nevedel, čo s nimi robiť, a keď sa mu v istom momente zazdalo, že jednou rukou môže zavadiť o knihy na stolíku, mykol sa nabok sťa vyplášený kôň a takmer vrazil do stoličky pri klavíri. Sledoval uvoľnenú chôdzu svojho spoločníka a prvý raz v živote si uvedomil, že kráča inak než ostatní muži. Na okamih sa za svoje neohrabané pohyby zahanbil. Na čele mu vyrazili drobné kvapôčky potu, zastal a utrel si opálenú tvár vreckovkou.

„Zadržte, Arthur, priateľ môj,“ ozval sa, úzkosť sa pokúsil zamaskovať strojenou veselosťou. „Je tu toho na mňa naraz moc. Dajte mi šancu, nech sa pozviecham. Dobre viete, že som sem nechcel chodiť, a vaša rodina o mňa asi tiež veľmi nestojí.“

„Nič sa nedeje,“ znela chlácholivá odpoveď. „Nesmiete sa nás báť. Sme len obyčajní ľudia... aha, list pre mňa.“

Vrátil sa k stolíku, roztrhol obálku a začítal sa, aby sa návštevník mohol zatiaľ trochu spamätať. Ten jeho gesto pochopil a ocenil. Empatiu a chápanosť dostal do vienka a pod vyplašeným zovňajškom mu mozog pracoval na plné obrátky. Utriel si čelo a poobzeral sa okolo s kamennou tvárou, len v očiach mu zotrval výraz divého zvieraťa, ktoré má strach z pasce. Ocitol sa v neznámom prostredí, obával sa, čo bude nasledovať, netušil, ako sa správať, uvedomoval si svoje neotesané pohyby aj držanie tela a desilo ho pomyslenie, že vo všetkých ostatných ohľadoch takisto zaostáva. Všetko okolo seba vnímal až príliš ostro, cítil sa beznádejne nesvoj a pobavený pohľad, ktorý naňho hostiteľ ukradomky vrhol ponad okraj listu, ho zabolel sťa bodnutie dýkou. Navonok na seba nedal znať, že ten pohľad zachytil, lebo v živote si už osvojil kadečo vrátane disciplíny. Navyše, to bodnutie zasiahlo jeho hrdosť. V duchu si vynadal, že tam vôbec chodil, a zároveň sa zaprisahal, že keď už je tam, nejako zvládne všetko, čo ho čaká. Zatváril sa odhodlane a v očiach sa mu rozhorel bojovný plamienok. Poobzeral sa ľahostajnejšie, no prenikavo, postrehol každý detail malebného interiéru. Jeho široko posadeným očiам nič neuniklo, a keď do seba vpíjali okolitú krásu, bojovný plamienok pohasol a nahradil ho vrúcny jas. Krása ho ľahko opantala a tu sa veru mal čím kochať.

Zaujala ho olejomaľba, nevedel od nej odtrhnúť zrak. Mohutné vlny sa lámali na ostrých skalách, zapadajúce slnko takmer

zakrývali búrkové mračná, na pozadí tej dramatickej oblohy sa tesne za hranicou príboja náhlil lodivodský škuner, plavil sa takmer kolmo proti vetru a nakláňal sa k hladine, takže vynikol každý detail na palube. Tá krása ho neodolateľne priťahovala. Pozabudol na svoju nemotornú chôdzu a pristúpil bližšie, príliš blízko. Krása sa z plátna ihneď vytratila. Zatváril sa zmätene. Zaškúľil na obraz, ktorý mu zrazu pripadal ako nezmyselná ma chuľa, potom odstúpil. Krása bola v mihu späť. Zrakový klam, skonštatoval v duchu a odvrátil sa, no aj uprostred nespočetných dojmov, ktoré sa naňho valili z každej strany, ho zaškrelo, že toľká krása padla za obeť klamu. Maliarstvu nerozumel. Vyrástol na litografiách, farebných či čiernobielych, ktoré zblízka aj z diaľky vyzerali rovnako ostro. Iste, olejomaľby už videl, ale iba vo výkladoch obchodov, kde sklo jeho dychtivým očiam bránilo nakloniť sa príliš blízko.

Obzrel sa k priateľovi, ktorý ešte vždy čítal list, a postrehol knihy na stolíku. Oči mu ihneď zahoreli clivou túžbou sťa oči človeka, ktorý umiera od hladu a zbadá jedlo. Jediný rázny krok, myknutie pliec na jednu stranu a vzápätí na druhú, a už aj stál pri stolíku a opatrne sa dotýkal kníh. Prezeral si tituly a mená autorov, čítal útržky textu, láskal zväzky rukami aj očami a zbadal knihu, ktorú už čítal. Ostatné nepoznal, autorov takisto nie. Naďabil na knihu od Swinburna a začítal sa, aj zabudol, kde sa nachádza, a tvár sa mu rozžiarila. Dvakrát knihu privrel, namiesto záložky tam strčil vlastný ukazovák, a pozrel na meno autora. Swinburne! To meno si zapamätá. Jeho očiam neunikol jediný odtienok farby a záblesk svetla a vedel ich aj náležite opísať. No kto bol Swinburne? Zomrel asi tak pred sto rokmi ako väčšina básnikov? Alebo ešte žije a píše? Nalistoval titulnú stranu... áno, napísal aj iné knihy. Hneď ráno sa poberie do verejnej

knižnice a pokúsi sa uloviť niečo od Swinburna. Vrátil sa k veršom a pohrúžil sa do nich. Ani si nevšimol, že do miestnosti vošla mladá žena. Upozornil ho až Arthurov hlas, keď preriekol:

„Ruth, zoznám sa s pánom Edenom.“

Privrel knihu, miesto si držal ukazovákom, a ešte než sa obrátil, nadchýnal sa ďalším novým dojomom – nie slečnou, ale slovami jej brata. Pod jeho svalnatým telom sa skrýval rozochvený uzlíček nervov. Aj najmenší podnet z vonkajšieho sveta rozjatil jeho myšlienky, zmysly aj city, vykresal z nich jasný plamienok. Bol nesmierne vnímavý a citlivý, jeho bujná predstavivosť neustále pracovala, hľadala súvislosti a kontrasty. „Pán Eden“ – to ho nadchlo. Celý život ho volali „Eden“, alebo „Martin Eden“, alebo iba „Martin“, a teraz zrazu „pán“! Dobré sa to počúva, povedal si v duchu. Jeho myseľ akoby sa premenila na obrovský kaleidoskop, pred očami sa mu objavili nespočetné obrázky z vlastného života: dvierka pecí, kam prihadzoval uhlie, námornícke kajuty, táboriská a pláže, žaláre a krčmy, poľné nemocnice a uličky lemované chatrčami chudobných, spájala ich niť mien, ktorými ho na daných miestach oslovovali.

Potom sa otočil a zbadal ju. Chaotický sled obrazov sa z jeho mysle okamžite vytratil. Dievčina pôsobila étericky: svetlá plet', veľké ušľachtilé modré oči, zlaté vlasy. Jej oblečenie by nedokázal opísať, povedal by len, že vyzeralo rovnako skvostne ako ona sama. Pripomínala mu zlatistú kvetinu na štíhlej stonke. Nie, iste to bola akási nadpozemská bytosť, bohyňa, taká úchvatná krása predsa nemohla pochádzať z tohto sveta. Alebo knihy tvrdia pravdu a vo vyššej spoločnosti sa takých žien nájde pozhnane. Práve ju mohol ospevovať ten Swinburne. Možno myslel na ženu ako ona, keď vykresľoval Izoldu v tej knihe na stolíku. Všetky tieto dojmy, pocity a myšlienky mu prebleskli hlavou v jedinom

okamihu. Reálny svet, v ktorom sa pohyboval, sa na ten moment nezastavil. Videl, ako k nemu dievčina natáhuje pravicu, pri potriasaní rukou mu hľadela do očí priamo ako muž. Ženy, ktoré poznal, takto rukou nepotriasali. Väčšina z nich vlastne taký pozdrav vôbec nepoužívala. Vlna spomienok na zoznamovanie sa s rôznymi ženami sa mu valila do mysle a hrozilo, že ju zaplaví. Vidiny však zahnal a zahľadel sa na ňu. Takú ženu ešte v živote nestretol. Ach, tie ženy, ktoré poznal!

Okamžite sa objavili vedľa nej, na obe strany sa tiahli zástupy doteraz spoznaných žien. Nekonečnú sekundu zotrval v galérii portrétov, kde čestné miesto patrilo jej a obklopovalo ju množstvo žien, ktoré posúdil letným pohľadom, a základnou veličinou toho hodnotenia bola práve ona. Videl tváre vysilených, chorľavých robotníčok z tovární a vyškerené, hlučné dievčatá, ktoré sa potulovali južne od Market Street. Rančerký a opálené Mexičanky s cigaretou v ústach. Tie zas vytlačili Japonky sťa bábiky, cupkajúce v drevákoch, euroázijské ženy s jemnými črtami poznačenými dekadenciou, robustné tmavé Polynézanky ovenčené kvetmi. Vzápätí všetky zastreli výjavy ako z nočných môr – zanedbané kreatúry, ktoré sa šuchtali po chodníkoch vo Whitechapeli, bosorky presiaknuté ginom v bordeloch a celé pekelné zástupy harpyí, oplzlých a špinavých, ktoré sa v odporných ženských podobách vrhajú na námorníkov, to najhoršie z prístavov, slizký odpad z ľudskej stoky.

„Nesadnete si, pán Eden?“ vravela práve dievčina. „Tešila som sa, že sa s vami zoznámim, odkedy nám to Arthur porozprával. Zachovali ste sa veľmi statočne...“

Lahostajne mávol rukou a zašomral, že o nič nešlo, urobil by to predsa každý správny chlap. Na ruke, ktorou mávol, postrehla nezahojené odreniny. Šibla pohľadom k druhej, ktorá mu voľne

visela pri boku, a zbadala to isté. Bystrým, kritickým pohľadom prebehla po jazve na jeho líci, ďalšej, ktorá mu vytŕčala spod vlasov nad čelom, a tretej miznúcej pod naškrobeným golierom. Potlačila úsmev pri pohľade na červený škranec, ktorý golier zanechal na jeho dobronozova opálenom krku. Očividne na tesný golier nebol zvyknutý. Jej ženskému oku neuniklo ani jeho oblečenie: lacný a nepodarený strih, kabát, ktorý sa mu krčil na pleciach, a záhyby na rukávoch, kde sa črtali mohutné bicepsy.

Kým mával rukou a šomral, že nespravil nič výnimočné, snažil sa poslúchnuť jej príkaz a usadiť sa. Moment obdivu venoval elegancii, s ktorou si sadla ona, potom sa zatakal ku kreslu oproti nej a zmáhalo ho pomyslenie, že pôsobí ťarbavo. Bola to preňho nová skúsenosť. Až dovtedy vlastné pohyby takto nevnímal, ani by mu nenapadlo uvažovať, či pôsobí ladne alebo nemotorne. Opatrne si sadol na okraj kresla, prekážali mu vlastné ruky. Zavadzali, nech ich uložil akokoľvek. Arthur práve odchádzal z miestnosti a Martin Eden sa za ním clivo zahľadel. Keď sa s tou bledou éterickou bytosťou ocitol sám, pripadal si načisto stratený. Nebol tam žiaden barman, u ktorého by mohol čosi objednať, ani chlapec, ktorého by mohol poslať za roh po plechovku piva a pomocou toho spoločenského moku rozprúdiť priateľský rozhovor.

„Na krku máte ohromnú jazvu, pán Eden,“ prehovorila dievčina. „Ako ste k nej prišli? Iste to bolo veľké dobrodružstvo.“

„Len Mexičan s nožom, slečna,“ odpovedal, oblizol si vyschnuté pery a odkašľal si. „Obyčajná ruvačka. Keď som mu ten žabykláč vyrazil, pokúsil sa mi odhryznúť nos.“

Povedal to stroho, ale pred očami sa mu jasne vynorila tá horúca, hviezdnatá noc v prístave Salina Cruz, pás bledého piesku, svetlá cukrom naložených parníkov v prístave, vzdialené hulákanie opitých námorníkov, tlačnica prístavných robotníkov,

zúrivý výraz v protivníckovej tvári a surový lesk jeho očí vo svetle hviezd, zaštipanie ocele na vlastnom krku a krv, ktorá sa zrazu rinula z rany, výkriky davu, zápas s Mexičanom – ich telá sa v urputnom zovretí prevaľovali a rozrývali piesok a odkiaľsi z diaľky doliehalo lahodné brnkanie gitary. Taký obraz sa mu vynoril v mysli a tá spomienka ho nadchla, napadlo mu, či by ju nemohol zvečniť ten istý maliar, ktorý namaľoval lodivodský škuner na stene. Biela pláž, hviezdy a svetlá parníkov by vyzerali skvele, pomyslel si, a uprostred piesku tmavý kruh postáv okolo zápasníkov. Rozhodol sa, že na obraze by bol aj ten nôž, ligot jeho čepele by vo svetle hviezd pekne vynikol. Ani náznak tých myšlienok však neprenikol do jeho slov. „Pokúsil sa mi odhryznúť nos,“ zakončil sucho.

„Aha,“ hlesla dievčina ako z veľkej diaľky, na jej nežnej tvári postrehol zdesenie.

Sám sa zľakol, opálené líca mu zľahka sfarbil rumenec, no jemu sa zdalo, že plápolajú, ako keby ich ošľahla horúčava z otvorených dvierok pece v lodnej kotolni. Spomínať odporné záležitosti ako bitka na nože sa pri rozhovore s dámou zjavne nepatrí. V knihách sa ľudia z jej spoločenských kruhov o takých veciach nerozprávajú, možno ani nevedia, že tak to na svete chodí.

V rozhovore, ktorý sa ešte len pokúšali nadviazať, nastala krátka odmlka. Potom sa slečna zdráhavo spýtala na jazvu na jeho líci. Postrehol jej snahu rozprávať o jeho svete a zaumienil si, že rozhovor radšej upriami na ten jej.

„To bola len náhoda,“ povedal a priložil si ruku na líce. „Raz v noci, nefúkalo, ale vlny boli riadne, sa nám urval vratipeň a potom aj kladka. Zdvíhadlo bolo z drôtu a metalo sa jak had. Celá nočná hliadka ho probovala chytiť, priskočil som na pomoc a švaclo ma to.“

„Aha,“ hlesla, tentoraz chápavým tónom, hoci v skutočnosti to pre ňu bola španielska dedina. Uvažovala, čo je to vratipeň a čo znamená slovo švacnúť.

„Henten Swineburne,“ nadhodil v snahe uskutočniť svoj plán a meno básnika spotvoril na Švajbnbrn.

„Kto?“

„Swineburne,“ zopakoval s rovnakou chybou. „Ten básnik.“

„Swinburne,“ opravila ho so správnou výslovnosťou.

„Hej, toho myslím,“ zajachтал, líca mu opäť zahoreli. „Ako dávno zomrel?“

„Ach, nepočula som, že by bol zomrel.“ Zvedavo naňho pozrela. „Kde ste sa s ním zoznámili?“

„Jakživ som ho nevidel,“ odpovedal, „ale čítal som trochu z jeho básní z hentej knihy na stolíku tesne predtým, než ste vošla. Ako sa vám ľúbia jeho básničky?“

Na tú tému sa rozhovorila pohotovo a uvoľnene. Odláhlo mu a trochu pohodlnejšie sa usadil, no operadiel sa držal tak pevne, akoby hrozilo, že sa kreslo pod ním zvrtné a zhodí ho na zem. Úspešne ju primäl, aby rozprávala o svojom svete, počúval jej rapotanie a snažil sa nestratiť nič, žasol nad vedomosťami, ktoré sa skrývali v tej utešenej hlávke, opájal sa bledou krásou jej tváre. Vnímal každé slovo, hoci mnohým, ktoré tak nenútene plynuli z jej pier, vôbec nerozumel, lámal si hlavu nad literárno-kritickými frázami a zložitými myšlienkovými pochodmi, cudzími, ale predsa podnetnými a pútavými. Tu sa žije intelektuálne, pomyslel si, tu sa nachádza krása, hrejivá a skvostná, o akej sa mu ani nesnívalo. Pozabudol sa a lačne ju hltal očami. Oplatilo by sa pre ňu žiť, víťaziť, bojovať – veru, aj umrieť. Knihy neklamú. Také ženy na svete naozaj existujú a ona k nim patrí. Prepožičala krídla jeho fantázií, pred očami sa mu rozprestrela

obrovské presvetlené plátna, na ktorých sa týčili nejasné romantické výjavy, hrdinské činy na počesť ženy – bledej krásavice, zlatistej kvetiny. Skrz tie mihotavé, rozochvené, rozprávkové vidiny hľadel na skutočnú ženu, ktorá sedela oproti nemu a rozprávala o literatúre a umení. Aj ju počúval, ale v prvom rade sa díval, ani si neuvedomoval, ako uprene, v očiach mu blčala všetka elementárna mužnosť jeho povahy. Ona o svete mužov veľa nevedela, ale ako žena jeho planúci pohľad veľmi intenzívne vnímala. Žiaden muž sa na ňu ešte takto nezahľadel, uvádzalo ju to do rozpakov. Zajachtala a zarazila sa, niť myšlienok jej vyklzla. Desil ju, a predsa jej jeho pohľad spôsobil zvláštne potešenie. Výchova ju varovala pred nebezpečenstvom, pred zakázaným, zákerným, záhadným lákadlom, ale inštinkty sa jej v tele rozoznili jasne sťa poľnice, nabádali ju, aby zabudla na spoločenskú hierarchiu a majetkové pomery a vrhla sa cez všetky prekážky bližšie k tomu cestovateľovi z iného sveta, k tomu neotesanému mladíkovi s doráňanými rukami a krkom oškretým od naškrobeného goliera, tak očividne poškrvnému vulgárnou existenciou. Ona bola nevinná a jej nevinnosť sa búrila, ale bola aj ženou a práve sa začala oboznamovať s paradoxom ženskosti.

„Ako som hovorila... čo som to vlastne hovorila?“ Zmlkla a veselo sa zasmiala na svojej ošemetnej situácii.

„Vravela ste, že ten Swinburne sa nestal veľkým básnikom, lebo mu chýba... a tam ste aj skončila, slečna,“ napovedal jej. Prebudila sa v ňom žiadostivosť, pri zvuku jej smiechu sa mu po celom chrbte rozbehli príjemné zimomriavky. Ako striebro, pomyslel si, ako cinkanie strieborných zvončekov, a na okamih sa preniesol späť do vzdialenej krajiny, kde pod kvitnúcimi čerešňami fajčil cigaretu a počúval zvony z končistej pagody, ktoré zvolávali veriacich v slamených sandáloch na pobožnosť.

„Áno, ďakujem,“ usmiala sa. „Swinburne v konečnom dôsledku zlyháva, lebo má, nuž, nedostatok jemnocitu. Mnohé z jeho básní nestoja za to, aby ich niekto čítal. Každý jeden verš veľkých básnikov oplýva nádhernou pravdou a prihovára sa tomu najušľachtilejšiemu v nás. Keby sme z ich básní vyškrtli jediný verš, svet by sme nenávratne ochudobnili.“

„No, podľa mňa to bolo znamenité,“ povedal váhavo, „aspoň tá trocha, čo som prečítal. Netušil som, že bol taký... naničhodník. Asi sa to prejavuje v jeho ďalších knihách.“

„Z tej knihy, ktorú ste čítali, by sa dalo mnoho veršov vyškrtnúť,“ vyhlásila rozhodným, upätým tónom, ktorý nepripúšťal námietky.

„Asi som ich dajako preskočil,“ trval na svojom. „Prečítal som len tie fakticky dobré. Žiarivé a prenikavé, zasvietili rovno do mňa a osvetlili mi vnútro jak slnko alebo svetlomet. Tak mi pripadali, ale ja sa v básničkách bohviejak nevyznám, slečna,“ zakončil rozpačito a odmlčal sa. Trápil ho zmätok, až bolestivo si uvedomoval svoju mizernú výrečnosť. Z veršov pocítil ohromnosť a žiarivosť života, ale nedokázal sa vyjadriť, chýbali mu slová, do ktorých by svoje dojmy zaodel. Prirovnával sa k námorníkovi na cudzej lodi, ktorý počas temnej noci tápe v neznámej spleti lán. Nuž, odhodlal sa, s týmto novým svetom sa musí zoznámiť. V živote sa nestretol s ničím, čo by si nedokázal osvojiť, ak sa o to naozaj pokúsil, a bol najvyšší čas, aby sa naučil reč, ktorou by jej svoje pocity mohol zrozumiteľne sprostredkovať. Na jeho horizonte sa týčila Ona.

„Zato Longfellow...“ vravela práve.

„Hej, aj toho som čítal,“ prudko jej skočil do reči, zatúžil predviesť svoju štipku vedomostí a dokázať jej, že nie je úplný ozembuch. „*Žalm života, Excelsior* a... to je asi tak šetko.“

S úsmevom prikývla, no jej úsmev mu pripadal blahosklonný, neznesiteľne blahosklonný. Vynadal si do hlupákov za ten úbohý pokus o vystatovanie. Ten Longfellow zrejme napísal nespočetné básnické zbierky.

„Pardón, slečna, že som vám tak skočil do reči. Pravda je asi taká, že o týchto veciach moc neviem. Je to nad moju úroveň. Ale ja to na tú úroveň dotiahnem.“

Znelo to ako vyhrážka. Vyslovil to odhodlane, v očiach sa mu blýskalo, výraz tváre zdrsnel. Zdalo sa jej, že sa zmenil samotný sklon jeho čeluste, zrazu na ňu pôsobil odpudivo agresívne. Zároveň ju však zasiahla mocná vlna mužnosti, ktorá z neho prýštila.

„Nepochybujem, že to dotiahnete ďaleko... na svojej úrovni,“ zakončila so smiechom. „Iste máte nesmiernu silu.“

Zahľadela sa na jeho mohutnú šiju, takmer býčiu, na hrubé povrazce svalov pod opálenou pokožkou, z ktorej sršalo zdravie a drsná sila. Sedel oproti nej, zahanbene sa červenal a ona k nemu opäť pocítila náklonnosť. Prekvapila ju samopašná myšlienka, ktorá jej vtrhla do hlavy. Zazdalo sa jej, že keby oboma rukami ten mohutný krk objala, všetka jeho sila a energia by sa preliala do nej. Tá myšlienka ju šokovala, akoby odhalila zvrátenú stránku svojej povahy, o ktorej sa jej dovtedy ani nesnívalo. Navyše, fyzickú silu považovala za čosi drsné a odporné. Ideál mužskej krásy pre ňu odjakživa predstavovala štíhla elegancia. Tá myšlienka sa však nedala odohňať. Miatla ju vlastná túžba objasniť ten opálený krk. Pravdupovediac, bola krehká a jej telo aj myseľ prirodzene prahli po sile, ale neuvedomovala si to. Vedela len toľko, že žiaden muž na ňu ešte nikdy nezapôsobil ako tento, ktorý ju každú chvíľu zarazil svojou otrasnou gramatikou.

„Aby bolo jasné, neni som žiadne tintítiko,“ povedal. „Keď ide do tuhého, strávim aj klince, ale teraz mám žalúdok dajaký

skazený. Väčšinu z toho, čo som hovorila, neviem stráviť. Nikdy som sa to nenaučil, chápete. Mám rád knihy a básničky, a keď som mal trochu času nazvyš, čítal som si, ale nerozhutoval som o nich tak jak vy. Preto o nich neviem tak hovoriť. Som stratený jak navigátor na neznámom mori bez mapy a kompasu. Teraz by som sa chcel zrichtovať. Možno ma zrichtujete vy. Ako ste sa naučila šetko, čo ste mi tu vyprávala?“

„Najskôr tak, že som chodila do školy a študovala.“

„Aj ja som jak decko chodil do školy,“ ohradil sa.

„Áno, ale ja som myslela strednú školu, prednášky a univerzitu.“

„Vys' chodila na univerzitu?“ vyhrkol s neskrývaným údivom. Mal pocit, že sa mu zrazu vzdialila aspoň o milión míľ.

„Chodím tam aj teraz. Na špeciálne kurzy angličtiny.“

Netušil, čo znamená slovo angličtina, v duchu si ten nedostatok poznačil a vypytoval sa ďalej: „Jak dlho by som musel chodiť do školy, abych sa dostal na univerzitu?“

Jeho túžbu po vzdelaní ocenila povzbudivým úsmevom a povedala: „To závisí od toho, ako dlho ste už študovali. Neabsolvovali ste strednú školu? Samozrejme, že nie. Ale skončili ste aspoň základnú?“

„Zvyšovali mi ešte dva roky, keď som zdupkal,“ priznal. „Ale mal som tam dobrý prospech.“

Vzápätí sa za to chválenkárstvo sám na seba nazlostil a tak pevne zovrel operadlá kresla, až ho zaštíпали končeky prstov. Zároveň postrehol, že do miestnosti vchádza ďalšia žena. Dievčina vyskočila zo stoličky a náhlila sa jej naproti. Vybozkávali sa, objali sa okolo pásu a prišli k nemu. Iste jej matka, pomyslel si. Vysoká blondína, štíhla, dôstojná a krásna. Na sebe mala presne takú róbu, akú by človek čakal v takom dome, obdivoval

jej pôvabné línie. Pripomínala mu herečky v divadle. Potom si spomenul, že noblesné dámy v podobnom oblečení videl vchádzať do londýnskych divadiel, sledoval ich, až kým ho policajti nevystrčili spod markízy späť do dažďa. Myslel mu preskočila ku Grandhotelu v Jokohame, pri ktorom tiež z chodníka pozoroval podobné dámy. Pred očami mu začali prebleskovať nespočetné obrazy z mesta a prístavu, rýchlo však zahnal plejádu spomienok na Jokohamu, lebo naňho nástoľčivo doliehala prítomnosť. Uvedomoval si, že musí vstať a nechať sa predstaviť, tak sa s námahou vyštveral na nohy. Stál a nohavice sa mu vydúvali na kolenách, ruky mu groteskne viseli pri tele a s kamennou tvárou sa pripravoval na tvrdú skúšku, ktorá ho čakala.

KAPITOLA II

Prechod do jedálne mu pripomínal nočnú moru. Knísal sa a mykal, potkýnal sa o vlastné nohy, občas sa zarazil a obával sa, že sa už neodváži pohnúť. Napokon však dorazil do cieľa a mohol sa usadiť vedľa Nej. Šíky vidličiek a nožov ho desili, z ich hrotov sršalo neznáme nebezpečenstvo. Fascinovane na príbor hľadel, až kým sa jeho lesk nepremenil na pozadie, na ktorom sa začali premietat obrazy z námorníckych kajút, kde spoločne s druhmi jedával nasolenú hovädzinu pomocou dýky a prstov, alebo ošarpanou kovovou lyžicou naberal hustú hrachovú polievku z hrnčeka. V nose zacítil pach skazenej hovädziny a v ušiach sa mu ozývalo vŕzganie dosiek a vzdychanie drevených priečok, večná zvuková kulisa k mľaskaniu jedákov. Usúdil, že námorníci žerú ako prasce. Nuž, tu si dá veľký pozor. Nevydá jediný zvuk. Musí sa na to dokonale sústrediť.

Poobzeral sa okolo stola. Oproti nemu sedel Arthur a jeho brat Norman. Sú to jej bratia, pripomenul si a srdce mu hneď znežnelo. Ako veľmi sa členovia tejto rodiny majú radi! Spomenul si, ako Ruth matku pozdravila bozkom, ako k nemu kráčali zavesené do seba. V jeho svete také prejavy lásky medzi rodičmi a deťmi nemali miesto. Nazrel do života zámožnejších vrstiev, odhalili sa mu netušené výšiny existencie a zatiaľ tam nevidel nič skvostnejšie než tie láskavé gestá. Hlboko ho dojali, srdce sa mu roztápalo súcitom a nehou. Celý život márne prahol po láske, samotná podstata jeho bytosti po nej prirodzene túžila. Musel

sa však zaobísť bez nej a zatvrdol pritom. Priamo si však neuvedomoval, že lásku potrebuje. Neuvedomil si to ani teraz, len sledoval jej prejavy a nadchýnal sa ňou, pripadala mu vzácna, veľkolepá a nádherná.

Tešil sa, že pán Morse nie je doma. Bohato mu stačilo zoznámenie s ňou, s jej matkou a bratom Normanom. Arthura už trochu poznal. Otec rodiny by bol iste nad jeho sily. Zdalo sa mu, že sa nikdy v živote tak nenamáhal. Najťažšia drina bola v porovnaní s týmto len detská hra. Na čele mu vystúpili kvapôčky potu a mokrá košeľa sa mu lepila na telo, lebo len s vypätím všetkých síl zvládal toľko nezvyčajných činností naraz: musel byť spôsobilý ako nikdy v živote; zaobchádzať s neznámymi nástrojmi; nenápadne sa obzerať a priučať sa novým činnostiam; spracovávať prílivovú vlnu vnemov, ktoré si potreboval v mysli roztriediť a popísať; trpieť monotónnym mučivým nepokojom zapríčineným túžbou po Ruth a cítiť citižiadostivé nutkanie vy dobyť si miesto v jej svete, a popri tom všetkom znovu a znovu odbiehať k špekuláciám a neurčitým plánom, ako ju získať. Navyše, keď ukradomky pozrel na Normana oproti, alebo na kohokoľvek iného, aby sa dopátral, ktorý kus príboru práve treba použiť, mimovoľne sa zameral na črty tváre a uvažoval, aká osobnosť sa za nimi skrýva – všetkých hodnotil s ohľadom na ich vzťah s Ruth. Navyše sa musel zúčastňovať rozhovoru, vnímať slová určené priamo jemu aj všetko ostatné, čo pri stole zaznelo, v prípade potreby odpovedať jazykom, ktorý mal sklony k táranu a vyžadoval neustály dozor. K jeho zmätku ešte prispel sluha, ktorý sa mu nehlučne objavil pri pleci, sťa nelútostná Sfinga chrlil hádanky a hlavolamy vyžadujúce okamžité riešenie. Celý čas ho mätali misky na umývanie prstov. Prenasledovala ho nelogická a neodbytná otázka, kládol si

ju tak stokrát: kedy sa objavia a ako budú vyzerat'. Už o tých veciach počul a teraz, skôr či neskôr, možno už v priebehu nasledujúcich pár minút, ich konečne uvidí, bude sedieť pri stole so vznešenými bytosťami, ktoré ich používajú – a veru, použije ich aj on. A úplne najdôležitejšia otázka, skrývala sa v hĺbke a zároveň každú chvíľu vyplávala na hladinu jeho vedomia: ako by sa k tým osobám mal správať? Aký postoj k nim zaujať? Neprestajne a nepokoje s tým problémom zápasil. Vynorili sa zbabelé návrhy, že by sa mal pretvarovať, zahrať nejakú rolu, a ešte zbabelejšie myšlienky ho varovali, aby sa o to nepokúšal, lebo by to predstavenie istotne nedokázal dohrať do konca, zlyhal by a urobil by zo seba blázna.

Spočiatku teda večeral čo najtichšie a úporne zvažoval svoje stanovisko. Netušil, ako svojím mlčaním popiera Arthurove slová z predchádzajúceho dňa, keď rodine ohlásil, že dovedie na večeru divocha, ale nech sa neobávajú, lebo to bude zaujímavý divoch. Martin Eden by v tom okamihu nedokázal uveriť, že jej brat by bol schopný takej podlej zrady – najmä preto, lebo dotyčný brat práve vďaka nemu vyviazol z nebezpečnej situácie so zdravou kožou. Sedel teda pri stole, kváril ho pocit menejcennosti a zároveň ho okúzlňovalo všetko, čo sa dialo navôkol. Prvý raz v živote si uvedomil, že jedenie neslúži iba na uspokojenie fyzickej potreby. Nevnímal, čo konzumuje. Bolo to len jedlo. Jeho zmysel pre krásu si však vychutnával bohatú hostinu pri stole, kde jedenie slúžilo aj estetickému účelu. Nasýtil sa aj jeho intelekt. Jeho myseľ podnecovali slová, ktoré preňho nič neznamenali, a ďalšie, čo už videl napísané v knihách, no nepoznal jediného človeka s dostatočným vzdelaním na to, aby ich vedel vysloviť. Keď ich členovia tej úžasnej rodiny poľahky vypúšťali z úst, nadšene počúval. Romantika, krása a ušľachtilosť z kníh sa

menila na skutočnosť. Nachádzal sa vo výnimočnom a blaženom rozpoložení, keď človek môže sledovať, ako sa jeho sny vykrádajú zo zákutí fantázie a zhmotňujú sa mu pred očami.

Ešte nezakúsil také úchvatné výšiny bytia a nenápadne si ich vychutnával, počúval, pozoroval a odpovedal zdržanlivo, jednoducho dvojslabične: jej „áno, slečna“ a „nie, slečna“, matke „áno, madam“ a „nie, madam“. Čo sa týka jej bratov, potláčal nutkanie, ktoré mu vštepili roky na mori, aby im odpovedal „áno, pane“ a „nie, pane“ ako dôstojníkom na palube. Pripadalo mu to nevhodné a priznal by tým svoje podradné postavenie – to by mu v snahe získať ju vôbec nepomohlo. Navyše mu v tom bránila vlastná hrdosť. Doboha! skríkol raz v duchu, neni som o nič horší jak oni. Vedia kadečo, čo ja neviem, ale tiež by som ich mohol šeličo naučiť! A vzápätí, keď ho ona alebo jej matka oslovila „pán Eden“, na vzdorovitú pýchu razom pozabudol a vnútro mu rozžiarila hrejivá radosť. Bol predsa civilizovaný chlap, veruže hej, a sedel pri večeri s ľuďmi, o akých predtým len čítal. Sám sa ocitol v príbehu, zažíval dobrodružstvá ako z potlačených stránok kníh.

Kým spochybňoval Arthurov opis a správval sa ako jahniatko, nie divoch, lámal si hlavu nad tým, ako postupovať. Nebol žiadne jahniatko a odmietal hrať druhé husle, priečilo sa to jeho suverénnej, ráznej povahe. Prehovoril, len keď musel, a jeho reč pripomínala jeho strastiplnú cestu k stolu, neustále sa potkýnal a zarážal pri hľadaní správnych slov v rôznorodej zásobe nazhromaždenej na cestách okolo sveta, zvažovaní tých, ktoré by sa mu hodili, ale nebol si istý výslovnosťou, a zavrňovaním výrazov, ktoré by sa nestretli s pochopením, alebo by vyzneli príliš hrubo. Celý čas ho však trápiло pomyslenie, že aj tá opatrnosť z neho robí hlupáka a bráni mu vyjadriť, čo v ňom je. Jeho

láska k slobode sa vzpierala konvenciám rovnako, ako sa jeho krk vzpieral naškrobenému golieru. Okrem toho bol presvedčený, že pretváрку by dlho nevydržal. Do vienka dostal prenikavý rozum aj neskrotný cit a nepokojného, neodbytného, tvorivého ducha. Keď ho ovládol dojem či pocit, ktorý sa sía v pôrodných mukách snažil nadobudnúť výraz a formu, ľahko sa pozabudol, prestal si uvedomovať, kde sa nachádza, a z úst mu vykĺzli staré slová – výrazové prostriedky, ktoré poznal odjakživa.

Raz odmietol čosi od sluhu, ktorý ho vyrušil a otravoval, a dôrazne naňho vyštekol: „Pau!“

Spoločnosť pri stole razom pobúrene spozornela a čakala, čo bude nasledovať, sluha sa zatváril škodoradostne a Martin sa takmer prepadol od hanby. Rýchlo sa však vynášiel.

„V kanackom jazyku to znamená skončil som,“ vysvetlil. „Proste mi to prišlo na jazyk. Píše sa to p-a-u.“

Neunikol mu zvedavý, zamyslený pohľad, ktorý Ruth upiera-la na jeho ruky, a keďže sa už dostal do zhovorčivej nálady, začal vysvetľovať: „Práve som sa doplavil na jednom z tichomorských poštových parníkov, meškali sme a v prístavoch okolo Pugetov-ho zálivu sme makali jak farební, vykladali sme zmiešaný náklad, ak viete, čo to je. Tak sa mi zodrala koža z rúk.“

„Ach, o to nejde,“ ponáhľala sa vysvetľovať aj ona. „Vaše ruky sa mi zdali primálne v porovnaní so zvyškom tela.“

Zahoreli mu líca. Pochopil to tak, že odhalila ďalší z jeho nedostatkov.

„Hej, sú príliš malé,“ súhlasil sebakriticky. „Ľahko si ich zmor-dujem. V ramenách a pleciach mám silu jak mulica, a keď nieko-mu poriadnu vrazím, rozmlátim si aj vlastnú ruku.“

Tým nešťastným výrokom znechutil aj sám seba. Zas povolil uzdu svojmu jazyku a povedal niečo nepríjemné.

„Zachovali ste sa veľmi statočne, keď ste Arthurovi pomohli – veď ste ho ani nepoznali,“ pripomenula taktne. Postrehla jeho rozpaky, ale nepoznala príčinu.

On zas pochopil jej gesto a v hrejivej vlne vďačnosti, ktorá ho zaplavila, na svoj neposlušný jazyk opäť pozabudol.

„To nič nebolo,“ vyhlásil. „Spravil by to každý chlap. Tí chuligáni chceli bitku, Arthur ich neotravoval. Vrhli sa naňho a potom som sa vrhol ja na nich a pár som ich treskol. Vtedy som prišiel o kus kože na rukách a tí chuliši o pár zubov. Hneď by som to spravil ešte raz. Keď som videl...“

Zmĺkol s otvorenými ústami, potácal sa na okraji priepasti vlastnej skazenosti, skrz-naskrz presvedčený, že si nezaslúži dýchať ten istý vzduch čo ona. Kým štafetu príbehu prevzal Arthur – už po dvadsiaty raz opakoval, ako ho na trajekte napadli opití chuligáni a Martin Eden sa mu vrhol na pomoc –, dotýčný si zamračene vyčítal, akého grobiana zo seba urobil, a ešte odhodlanejšie zápasil s dilemou, ako sa pri týchto ľuďoch správať. Zatiaľ sa mu jednoznačne nedarilo. Nepatril do ich kmeňa a nevedel hubou mlátiť jak oni – takými slovami to v duchu opísal. Nemohol úspešne predstierať, že k nim patrí. Pretváрку by nezládol a navyše, prirodzene sa mu protivila. Lešť a podvod uňho nemali miesto. Nech sa udeje čokoľvek, musí zostať sám sebou. Ešte nevie rozprávať ako oni, ale časom sa naučí. K tomu sa neochvejne odhodlal. Dovtedy však nemôže sedieť mlčky a musí rozprávať, ako mu zobák narástol, prirodzene, s trochou snahy, aby mu rozumeli a aby ich príliš nepohoršil. Navyše sa odhodlal neklamať, dokonca ani tichým prikyvovaním, že rozumie niečomu, čomu v skutočnosti nerozumie. V súlade s tým rozhodnutím, keď sa bratia začali baviť o vysokoškolských záležitostiach a niekoľkokrát spomenuli slovo „triga“, sa Martin Eden dožadoval odpovede:

„Čo je to triga?“

„Trigonometria,“ poučil ho Norman. „Vyššia forma matiky.“

„A čo je to matika?“ nasledovala ďalšia otázka, ktorá z akého-
si dôvodu spôsobila, že sa všetci zasmiali na Normanovi.

„Matematika, aritmetika,“ znela odpoveď.

Martin Eden prikývol. Cez úzku štrbinu nazrel do sveta vedomostí, ktoré mu pripadali nekonečné. V jeho mysli nadobudli hmotnú podobu, dokázal to vďaka svojej výnimočnej schopnosti zvečniť si abstraktné pojmy. Alchýmia jeho mozgu premenila trigonometriu, matematiku a všetku vedu okolo na rozľahlú krajinu. Videl tam zelené aleje a lesné čistinky prežiarené jemným svetlom či pretkané jasnými lúčmi. V diaľke sa podrobnosti zlievali a rozmazávali vo fialovom opare, ale za tým fialovým oparom sa skrývalo lákavé neznámo, neodolateľná romantika. Opájalo ho to ako víno. Ponúkalo sa mu dobrodružstvo, úloha pre ruky aj hlavu, svet, ktorý by mohol dobyť – a pri pomyslení na dobývanie z hĺbín jeho vedomia bleskovo vytryskla myšlienka: prebojovať sa až k nej, získať tú vílu sediacu vedľa neho, bledú s ťaľaliami.

Ten ligotavý prelud vzápätí roztrhal a rozptýlil Arthur, ktorý sa celý večer pokúšal vylákať z neho divocha. Martin Eden pamätal na svoje rozhodnutie. Prvý raz bol naozaj sám sebou, sprvu schválne a premyslene, potom ho ovládla čistá radosť z toho, že svojim poslucháčom sprostredkuje život, ako ho poznal on. Slúžil na pašeráckom škuneri Halcyon, keď ho zajala colná hliadka. Na svet hľadel široko otvorenými očami a dokázal svoje dojmy výborne opísať. Vyčaroval im pred očami zvlnené more a námorníkov na lodiach, ktoré sa po tom mori plavili. Tak jasne im vykreslil všetko, čo videl, že to videli aj oni. Z obrovského množstva detailov vyberal s citom umelca, maľoval obrázky života, ktoré žiarili a planuli svetlom a farbou, vdýchol im aj pohyb, takže

poslucháči sa spoločne s ním plavili v prúde drsnej výrečnosti, nadšenia a strhujúcej sily. Občas ich šokoval farbitosťou príbehu aj výrazov, ale násilie vždy vzápätí striedala krása, tragédiu odľahčoval humor a výklad pozoruhodných vrtochov a výstredností námorníckej mysle.

Kým rozprával, dievčina naňho prekvapene hľadela. Jeho oheň ju zohrieval. Žeby doteraz celý život trpela zimou? Chcela sa dostať bližšie k tomu žiarivému, plápolajúcemu mužovi, ktorý chrlil silu, zdravie a energiu sťa vulkán. Nutkaniu nakloniť sa k nemu len s námahou odolávala, zároveň však cítila aj opačný impulz, aby sa od neho odtiahla. Odpudzovali ju jeho dorážané ruky zdrsnené prácou natoľko, že sa mu špina života zaryla až do mäsa, červený škrabanec na krku aj hrčovité svaly. Jeho neotesanosť ju desila, každé hrubé slovo ranilo jej uši, každá drsná epizóda z jeho života ranila jej dušu. Znovu a znovu však k nemu pociťovala príťažlivosť, až pojala podozrenie, že ju ovláda ako zlý čarodej. Všetko, čo mala v mysli najpevnejšie zakotvené, sa zrazu otriasalo. Zoči-voči jeho povrchným lákadlám a pohotovému smiechu jej život zrazu nepripadal ako vážna záležitosť plná úsilia a sebazaprenia, ale ako hračka, s ktorou človek môže manipulovať podľa ľubovôle, postaviť ju hoci aj hore nohami, ľahkomyselne si ju užívať a vychutnávať a rovnako ľahkomyselne aj odhodiť. „Tak sa hraj!“ ozývalo sa v jej vnútri. „Nakloň sa k nemu, ak tak veľmi chceš, a objím ho okolo krku!“ Najradšej by s krikom odohnala tú ľahkovážnu myšlienku, márne sa snažila lipnúť na vlastnej čistote a kultivovanosti, položiť na misky váh všetko, čím ona oplývala a čo jemu chýbalo. Poobzerala sa okolo: ostatní naňho uchvátené hľadeli, uvrhlo by ju to do zúfalstva, keby nezbadala hrôzu v matkiných očiach – áno, fascinovanú hrôzu, ale predsa hrôzu. Ten muž z temnoty za hranicami ich

sveta je zlý. Jej matka to vidí a matka má vždy pravdu. Spoločne sa na jej úsudok tak, ako sa naň všestranne spoliehala doteraz. Jeho oheň ju už nehrial, vlastný strach ju už nevzrušoval.

Neskôr si sadla za klavír a hrala preňho, alebo skôr proti nemu, agresívne, každým tónom akoby sa snažila zdôrazniť neprekonateľnú priepasť, ktorá ich oddeľovala. Hudbu premenila na kyjak, nemilosrdne sa ním rozohnala a mierila mu priamo na hlavu. Úder ho ochromil a zhodil na zem, ale zároveň zburcoval. Ohromene na ňu hľadel. Priepasť sa rozširovala aj v jeho mysli, rovnako ako v tej jej, ale ešte rýchlejšie rástla jeho túžba dostať sa na druhú stranu. Jeho zložitá, citlivá povaha mu však nedovoľovala celý večer len tak sedieť a hľadiť do priepasti, najmä nie pri hudbe. Hudba naňho vždy mala pozoruhodný účinok. Dodala jeho citom odvahu ako pohárik pálenky, opantala jeho predstavivosť ako droga a vyniesla ju do oblačných výšin. Zahňala prízemné fakty, zaplavila jeho myseľ krásou, vypustila romantické myšlienky a dodala im krídla. Nerozumel hudbe, ktorú hrala. Nepodobala sa ani na divoké trieskanie po klavíri na tanečných zábavách, ani na jednotvárnou dychovku, na ktoré bol zvyknutý. O takejto hudbe však čo-to čítal v knihách a s dôverou sa započúval. Sprvu trpezlivo čakal na veselé tóny jednoduchého, jednoznačného rytmu, a miatlo ho, keď sa tie náznaky zakaždým rýchlo vytratili. Len čo sa naladil a chystal sa, že sa nimi nechá unášať, jeho predstavivosť už-úž rozprestrela krídla, náhle sa stratili v chaotickej zmesi zvukov, ktorá mu nič nehovorila, a jeho predstavivosť žuchla späť na zem ako vrece zemiakov.

Raz mu prišlo na um, že Ruth hudbou vyjadruje premyslené odmietnutie. Vycítil jej nepriateľskú náladu a snažil sa rozlúštiť odkaz, ktorý jej prsty vyťukávali na klávesoch. Potom tú myšlienku spochybnil a zavrhol a slobodnejšie sa oddal hudbe.

Známy príjemný stav sa pomaly vracal. Nohy už nemal ako z olova, nad telom prevládol duch, pred očami aj v hlave mu žiarilo veľkolepé svetlo. Potom scéna pred ním zmizla a on sa nadnášal naprieč svetom, ktorý si tak obľúbil. Známe aj neznáme výjavy sa miešali v snovom sprievode, ktorý sa mu šinul pred očami. Vchádzal do cudzích prístavov v krajinách zaliatych slnkom, kráčal po trhoviskách medzi barbarmi, akých žiaden civilizovaný človek ešte nevidel. V nose cítil vôňu korenia rovnako ako počas horúcich dusných nocí na mori alebo počas dlhých tropických dní, keď sa plahočil proti juhovýchodným pasátom, do tyrkysového mora za ním klesali atoly porastené strapatými palmami a ďalšie atoly porastené strapatými palmami sa vynárali z tyrkysového mora pred ním. Obrazy sa mihali rýchlosťou myšlienky. Raz sedel na vzdorovitom žrebcovi a rútil sa arizonskou púšťou, ktorá hrala rozprávkovými farbami, vzápätí hľadel cez rozhorúčený opar do vybielenej hrobky Údolia smrti alebo vyťahoval veslo z mrazivého oceánu, odkiaľ sa týčili ľadovce a ligotali sa na slnku. Ležal na pláži na koralovom ostrovčeku, kde sa kokosové palmy skláňali až k príjemne šumiacemu príboju. Na vraku prastarej stroskotanej lode blčali modré ohníčky a v ich svetle sa zvrátili tanečnice hula do rytmu divokých serenád sprevádzaných cinkaním strún ukulele a dunením tamtamov. Vládla zmyselná, tropická noc. V diaľke sa na pozadí hviezdnej oblohy týčil kráter vulkánu. Nad ním sa vznášal kosáček mesiaca a nízko nad obzorom planul Južný kríž.

Stal sa harfou, všetky vlákna v pradive jeho života a vedomia sa premenili na struny, prúd hudby pôsobil ako vietor, ktorý tie struny rozochvel a prebudil spomienky a sny. Jeho pocity nezostali len pocitmi, nadobudli tvar a farbu, rozžiarili sa svetlom, jeho predstavivosť magicky zhmotnila a pretvorila všetko, na čo

si trúfla. Minulosť, prítomnosť a budúcnosť sa miešali dovedna, on kmital naprieč tým šírym, hrejivým svetom, prežíval dobrodružstvá a vykonával hrdinské skutky pre ňu – veru, dokonca aj s ňou, keď ju konečne získal, privinul si ju k sebe a lietal s ňou kráľovstvom svojej mysle.

Keď naňho pozrela ponad plece, čosi z tých predstáv sa mu zračilo v tvári. Premenila sa, žiarili z nej naširoko otvorené oči, ktoré prenikli závojom zvuku a videli za ním pohyb a pulz života a gigantické fantómy ducha. Prekvapilo ju to. Neotesaný, nemotorný grobian bol preč. Neforemné oblečenie, doráňané ruky a tvár spálená slnkom nezmizli, ale teraz jej pripadali ako väzenské mreže, cez ktoré na ňu hľadá ušľachtilá duša, nemá, lebo jej úbohé ústa nedokážu vyjadriť, čo sa v nej skrýva. Objavilo sa to pred ňou iba na kratučký okamih, vzápätí sa grobian vrátil a ona sa zasmiala na vrtochu svojej fantázie. Ten záblesk v nej však zanechal trvalý dojem, a keď prišiel čas na to, aby sa váhavo rozlúčil a odterigal preč, požičala mu Swinburnove básne a ďalší zväzok od Browninga, tomu sa práve venovala v rámci jedného kurzu na univerzite. Keď sa pred ňou červenal a jachtal slová vďaky, pôsobil tak chlapčensky, že sa v nej zdvihla vlna ľútosti, takmer materského citu. Zabudla na grobiana, na uväznenú dušu, na drsného muža, ktorý ju htal desivým a zároveň vzrušujúcim pohľadom. Videla pred sebou len chlapca, ktorý jej potriasal rukou – jeho mozoľnatá dlaň pripomínala strúhadlo na muškátový oriešok, takmer jej oškrela kožu – a súkal zo seba:

„V živote mi nebolo lepšie. Chápete, neni som zvyknutý na...“ Bezradne sa poobzeral okolo. „Na ľudí ako vy a takéto domy. Šetko je to pre mňa nové a páči sa mi to.“

„Dúfam, že nás ešte poctíte návštevou,“ poznamenala, keď sa lúčil s jej bratmi.

Narazil si čiapku na hlavu, zúfalým skokom sa vrhol k dverám a zmizol.

„Takže... čo si o ňom myslíš?“ vyzvedal Arthur.

„Je naozaj zaujímavý, ako závan čerstvého vzduchu,“ odpovedala. „Koľkože má rokov?“

„Dvadsať... čoskoro bude mať dvadsaťjeden. Dnes popoludní som sa pýtal. Nemyslel som si, že je až taký mladý.“

A ja som o tri roky staršia, preblesklo jej myslou, keď bratov bozkávala na dobrú noc.

KAPITOLA III

Keď Martin Eden schádzal dolu schodmi, strčil si ruku do vrec-ka. Vylovil odtiaľ hnedý ryžový papierik a štipku mexického tabaku, z ktorých si zručne ušúľal cigaretu. Prvý šluk dymu vdýchol hlboko do pľúc a pomaly, zdĺhavo vydýchol. „Doboha!“ povedal nahlas, užasnuto a ohromene. „Doboha!“ zopakoval. A ešte raz zašomral: „Doboha!“ Potom mu ruka zabľúdila ku golieru, strhol si ho z košeľe a napchal do vrecka. Mrholilo, ale on si napriek sychravému počasiu zložil čiapku a rozopol vestu, knísal sa po ulici s dokonalou ľahostajnosťou. Dážď sotva vnímal. Opájal sa nadšením, sníval a opakoval si scény, ktoré prežil len pred chvíľou.

Konečne tú ženu stretol – ženu, o ktorej ešte veľmi neuvažoval, keďže ženám vo všeobecnosti veľa myšlienok nevenoval, ale neurčitým spôsobom očakával, že ju raz stretne. Sedel vedľa nej pri stole. Potriasol jej rukou, pozrel jej do očí a zbadal tam záblesk duše, nádhernej, ale o nič krajšej než oči, cez ktoré žiarila, alebo telo, ktoré jej poskytovalo útočisko. O jej tele neuvažoval ako o tele – to bola preňho novinka, lebo u žien, ktoré poznal dovtedy, nevnímal nič iné. Jej telo sa však akýmsi spôsobom od ostatných líšilo. Neuvažoval o ňom ako o schránke z mäsa a kostí, ktorá podlieha bežným chorobám a neduhom. Jej telo nebolo len odevom pre dušu, ale jej prejavom, čistým a ušľachtilým zhmotnením jej božskej podstaty. Pomyslenie na božskú podstatu ho šokovalo natoľko, že sa vrátil od snov k triezvym

myšlienkam. Dovtedy k nemu neprenikol žiaden náznak božskosti, jediná stopa ani slovo. Na také veci nikdy neveril. Odjakživa bol ateista a dobromyseľne sa posmieval sväťuškárom a ich nesmrteľnej duši. Presadzoval myšlienku, že žiaden posmrtný život neexistuje, žijeme tu a teraz a potom nasleduje večná temnota. V jej očiach však zazrel dušu – večnú dušu, ktorá nemohla zahynúť. Ľudia, ktorých poznal dovtedy, muži ani ženy, v ňom tento dojem nesmrteľnosti nevzbudili. Ona áno. Ona mu to tajomstvo pošepkala prvým pohľadom. Jej tvár sa mu mihotala pred očami, keď kráčal ďalej – bledá a vážna, milá a citlivá, s nežným či súcitným úsmevom, ktorý mohol byť len prejavom duše, a nevinná, o takej dokonalej nevinnosti sa mu ani nesnívalo. Jej nevinnosť ho zasiahla ako úder, šokovala ho. Poznal dobro a zlo, ale nikdy mu nezišlo na um, že by nevinnosť mohla byť atribútom existencie. A teraz, keď ju zazrel v nej, povýšil nevinnosť a čistotu na najvyššie dobro, na meradlo večného života.

Hneď aj burcoval svoje ambície, aby sa toho večného života pokúsil zmocniť. Nebol hoden ani zaviazať jej topánky – to si uvedomoval. Len zázračný záblesk šťastia mu umožnil, aby sa s ňou v ten večer stretol a rozprával. Stalo sa to čisto náhodne. Nijako sa o to nepričinil. Také šťastie si nezaslúžil. Ocitol sa v priam nábožnom rozporení: opovrhoval sám sebou, skromný a ponížený sa utiekal k pokániu. Usvedčil sa z hriechu. No rovnako ako kajajúci sa hriešnici občas zbadajú záblesk kráľovstva nebeského, jemu sa mihali pred očami útržky nádhernej existencie po jej boku. Cestu k tomu blaženému stavu, keď ju získa, však videl veľmi hmlisto a nemala nič spoločné so spôsobmi, akými ženy získaval doteraz. Ctižiadosť sa vzniesla na splašených krídlach, videl sa, ako sa s ňou šplhá do výšin, delí sa s ňou o myšlienky, teší sa s ňou z krásnych a ušľachtilých vecí.

Sníval o tom, že získa jej dušu, sen očistený od všetkej vulgárnosti, túžil po duchovnej spriaznenosti, ktorú ani v myšlienkach nedokázal jasne vyjadriť. Tak to ani nevyjadril. Vlastne nemyslel vôbec na nič. Dovtedy nepoznané emócie mu kompletne opanovali rozum, chvel sa a srdce mu búšilo, vychutnával si plavbu po mori citov, kde každý vnem zduchovnel a pozdvihol sa nad úroveň pozemského života.

Navonok sa potácal ako opitý a horúčkovo si mrmlal: „Doboha! Doboha!“

Policajt na rohu ulice naňho podozrievavo zagánil, potom postrehol jeho námornícku chôdzu.

„Kde si chlástal?“ oboril sa naňho.

Martin Eden sa vrátil na zem. Bol prispôsobivý tvor, vedel pružne reagovať na okolnosti a v prípade potreby zapadnúť do akejkoľvek skrýše. Keď ho policajt oslovil, razom bol zase sám sebou a jasne pochopil situáciu.

„Paráda, čo?“ zasmial sa na policajta. „Ani som nevedel, že brblem nahlas.“

„O chvíľu budeš spievať“ zhodnotil policajt.

„To teda nie! Dajte mi oheň a najbližšou električkou sa terigám domov.“

Zapálil si cigaretu, zaželel policajtovi dobrú noc a pobral sa ďalej. „To ma podrž“, zašomral si popod nos. „Ten poliš si myslel, že som ožratý.“ Mimovoľne sa uškrnul a zamyslel sa. „Možno aj hej“, a dodal: „ale netušil som, že opitý sa dá aj ženskou tváričkou.“

Na Telegraph Avenue naskočil na električku do Berkeley. Tlačila sa v nej mládež, mladí muži vyspevovali a občas piesne prešpikovali vysokoškolskými pokrikmi. Zvedavo ich pozoroval. Tí chalani chodili na univerzitu. Chodili na tú istú univerzitu ako ona, patrili do jej spoločenskej vrstvy, možno ju poznali, mohli ju

vídať každý deň, keby o to stáli. Uvažoval, prečo o to nestáli, prečo sa túlali po meste a zabávali namiesto toho, aby strávili večer pri nej, rozprávali sa s ňou a tvorili okolo nej kruh obdivovateľov a uctievačov. Jeho myšlienky sa začali túlať. Všimol si jedného študenta s prižmúrenými očami a pootvorenými ústami. Usúdil, že je to darebák. Na palube lode by všetkých špehoval a žaloval, v kuse by sa na niečo sťažoval. On, Martin Eden, je iste lepší chlap. Tá myšlienka ho rozveselila. Zdalo sa mu, že ho privádza bližšie k nej. Začal sa porovnávať s ďalšími. Uvedomoval si silu svojich svalov, výkonných stá stroj, a nepochyboval o svojej fyzickej prevahe. Oni však mali plnú hlavu vedomostí, vďaka ktorým by sa s ňou mohli rozprávať jej rečou a tá myšlienka ho skľučovala. Ale načo mám predsa mozog? spytoval sa oduševnene sám seba. Dokáže všetko, čo dokázali oni! Oni sa o živote učili z kníh, kým on ho naplno prežíval. V hlave mal rovnaké množstvo vedomostí, akurát iného charakteru. Koľkí z nich by vedeli uviazať lodný uzol, prevziať kormidlo či hliadkovať v koši? Vlastný život sa pred ním rozprestrel ako plejáda obrázkov dobrodružstiev a nebezpečenstva, driny a útrap. Spomenul si na vlastné chyby a tvrdé lekcie, ktoré utŕžil. V tom ohľade mal náskok. Aj oni neskôr vstúpia do ozajstného života a prejdú rovnako drsnou školou ako on. Tak im treba. On si zatiaľ môže dopĺňať vedomosti o ušľachtilejšej stránke života z kníh.

Keď električka prešla riedko zastavanou oblasťou medzi Oaklandom a Berkeley, začal vyzeráť známu dvojposchodovú budovu s hrdým nápisom Higginbothamov obchod. Martin Eden na najbližšom rohu vystúpil. Na chvíľku sa zahľadel na tú ceduľu. Rozlúštil na nej odkaz, ktorý presahoval význam slov. Zdalo sa mu, že zo samotných písmen vyžaruje osobnosť majiteľa: obmedzená, egoistická, malicherná a nečestná. Bernard Higginbotham

sa oženil s jeho sestrou, takže ho dobre poznal. Odomkol dvere a vyšiel na poschodie. Tam jeho švagor býval, prízemie zaberal obchod. Vo vzduchu visel zápach starej zeleniny. Keď tápal po chodbe, potkol sa o hračkársky vozík – iste ho tam nechalo niektoré z početných detí –, ktorý vzápätí s hlasným buchnutím narazil do dverí. Žgrloš, pomyslel si. Neobetuje svietiplynu ani za dva centy, aby si uňho nájomníci nedolámali krk.

Nahmatal kľučku a vošiel do osvetlenej miestnosti, kde sedela jeho sestra s Bernardom Higginbothamom. Plátala mu nohavice a on svoje chudé telo zatiaľ rozvažoval na dvoch stoličkách, nohy v zodratých papučiach mu viseli cez okraj tej druhej. Tmavými, neúprimnými a prenikavými očami vyzrel ponad okraj novín, ktoré čítal. Martin Eden naňho nedokázal pozrieť bez toho, aby ho premkol odpor. Netušil, čo na tom chlapovi jeho sestra kedy videla. Jemu pripomínal odporný hmyz, ktorý by najradšej zašliapol. Jedného krásneho dňa mu rozmlátim ksicht, vravel si často, len aby jeho existenciu znášal trochu ľahšie. Bernard si ho vyčítavo premeriaval krutými, lasičími očkami.

„Tak von s tým,“ pobádal ho Martin.

„Tie dvere som dal namaľovať minulý týždeň,“ povedal pán Higginbotham, spoly ukrivdene, spoly útočne, „a vieš, koľko si pýtajú natierači, všetci už sú v odboroch. Musíš si dávať väčší pozor.“

Martin chcel odpovedať, ale uvedomil si, že by len mrhal úsilím. Zahľadel sa ponad tú odpornú skazenú dušu na farbotlač na stene. Zostal prekvapený. Obrázok sa mu vždy páčil, ale teraz mal pocit, že ho vidí prvý raz. Bol lacný, v tom spočíval problém, rovnako ako všetko ostatné v tom dome. V myšlienkach sa vrátil k príbytku, ktorý nedávno opustil, najprv si vybavil maľby, potom Ruth, ktorá mu láskavým pohľadom priam roztápala srdce,

keď mu na rozlúčku potriasala rukou. Pozabudol, kde sa nachádza, a že vôbec existuje nejaký Bernard Higginbotham, kým sa naňho dotýčný neboril:

„Čo je, videl si ducha?“

Martin sa spamätal a pozrel do tých tmavých očiek: zbabelých, plných posmechu a pohrdania. Vzápätí, akoby na švagrovu tvár ktosi premietol iný obraz, si Martin vybavil výraz tých očí, keď ich majiteľ jednal so zákazníkmi v obchode na prízemí – vtedy bývali samá úslužnosť, úlisné, podlízavé a samolúbe.

„Hej,“ povedal Martin. „Videl som ducha. Dobrú noc. Dobrú noc, Gertrude.“

Vykročil z miestnosti, cestou sa takmer potkol o uvoľnený lem špinavého koberca.

„Netrieskaj dverami,“ vystríhal ho milostivý pán Higginbotham.

V žilách sa mu vzbúrila krv, ale ovládol sa a dvere zavrel potichu.

Pán Higginbotham škodoradostne pozrel na manželku.

„Slopal,“ vyhlásil chrapľavým šeptom. „Presne jak som ti vravel.“

Odovzdane prikývla.

„Dost sa mu leskli oči,“ priznala, „a vrátil sa bez goliera, aj keď odchádzal s golierom. Ale možno si dal iba pár panákov.“

„Ledva stál na nohách,“ oponoval jej manžel. „Dobre som naňho kukal. Neprešiel ani k dverám, aby sa nezatackal. Sama si očula, jak sa na chodbe len-len že nenatiahol.“

„Najskôr sa potkol o Alicin vozík,“ povedala. „Potme nič nevidel.“

Pánovi Higginbothamovi stúpala žľč a zároveň stúpala aj hlasitosť jeho slov. V obchode sa celý deň pretvaroval a vzáčne

okamihy, keď prejaví svoju skutočnú povahu, šetril na večer pre rodinu.

„Vravím ti, že ten tvoj milený braček sa ožral!“

Vyhlásil to chladne, ostro a definitívne, cvakal pritom zubami ako stroj. Jeho žena vzdychla a neodpovedala. Bola to mohutná, zavalitá žena, večne neupravená a večne zmorená ťarchou vlastného tela, prácou a manželom.

„Vravím ti, je v tomto po otcovi,“ vyčítavo pokračoval pán Higginbotham. „Tiež zgegne volade v jarku. Sama to dobre vieš.“

Prikývla, vzdychla a šila ďalej. Zhodli sa, že Martin prišiel domov opitý. Ich duše nedokázali rozoznať krásu, inak by podľa jeho rozžiarených očí aj tváre hneď spoznali, že mladík zažil prvý dotyk s láskou.

„Znamenity príklad pre decká,“ odfrkol pán Higginbotham do náhleho ticha, ktoré kládol za vinu svojej žene a nevedel ho vystáť. Niekedy si takmer želal, aby mu častejšie odvrávala. „Ak to spraví ešte raz, ide na ulicu. Aby bolo jasné! Nebudem znášať jeho výstrelky – kazí mi nevinné decká svojou zhýralosťou.“ To slovo sa pánovi Higginbothamovi veľmi páčilo, naučil sa ho len nedávno z článku v novinách. „To je ono, zhýralosťou – inak sa to nedá nazvať!“

Jeho žena len vzdychla, nešťastne pokrútila hlavou a šila ďalej.

„Zaplatil nájomné za minulý týždeň?“ šplechol ponad okraj novín.

Prikývla a dodala: „Ešte mu zostala trocha peňazí.“

„Kedy sa vráti na more?“

„Asi keď minie výplatu,“ mienila. „Včera bol v San Franciscu a hľadal si loď. No peniaze ešte má, tak si môže vyberať.“

„Lodný potkan sa nemá čo vystatovať,“ odfrkol pán Higginbotham. „Vyberať! On!“

„Spomínal dajaký škuner, vraj sa chystá kamsi do ďalekej cudziny hľadať zakopaný poklad. Naň sa nalodí, ak mu peniaze dovtedy vydržia.“

„Keby sa ráčil usadiť, dal by som mu robotu. Môže rozvážať tovar,“ povedal jej manžel, ale bez náznaku láskavosti. „Tom dal výpoveď.“

Žena naňho pozrela spýtavo a vyplašene.

„Dnes večer. Bude makať u Carrutherovcov. Zaplatia mu viac, než si ja môžem dovoliť.“

„Vravela som ti, že oňho prídeš!“ zhíkla. „Zaslúžil si viac, než si mu dával.“

„Dobre ma očúvaj, stará,“ oboril sa na ňu Higginbotham, „tisíci raz ti vravím, že nemáš strkať nos do obchodných vecí. Už ti to nebudem opakovať!“

„To mi je jedno,“ zafňukala. „Tom bol dobrý chlapec.“ Manžel na ňu fľochol. Na toľký odpor nebol zvyknutý.

„Keby ten tvoj brat za dačo stál, rozvážal by mi tovar,“ odfrkol.

„Poriadne ti platí,“ znela rázna odpoveď. „A je to môj brat. Pokiaľ ti nič nedlhuje, nemáš právo sa doňho v kuse obúvať. Ešte mi zostali nejaké city, aj po siedmich rokoch s tebou.“

„Vravela si mu, že bude za plyn platiť navyše, ak bude v posteli do rána vyčítovať?“ oboril sa na ňu.

Pani Higginbothamová neodpovedala. Jej vzbura opadla, vzdorný duch zvädol a klesol späť do unaveného tela. Jej muž triumfoval. Dostal ju. Škodoradostne na ňu fľochol a vychutnával si jej fňukanie. Zakaždým ho nesmierne potešilo, keď ju porazil, a v poslednom čase to išlo veľmi ľahko. Spočiatku to bolo ťažšie, v prvých rokoch manželstva, než ju početné potomstvo a jeho neustále sekírovanie pripravilo o väčšinu životnej energie.

„Tak mu povieš zajtra a basta,“ vyhlásil. „A ešte dačo, kým zabudnem. Zajtra by si mala zavolať Marian, nech sa postará o dečku. Keď Tom dal výpoveď, rozvážať musím ja a ty by si sa mohla láskavo postaviť za pult a obsluhovať.“

„Ale ja zajtra periem,“ namietla chabo.

„Tak si privstaň a sprav to predtým. Pred desiatou sa nevy-
motám.“

Zlostne zašuchotal novinami a znovu sa začítal.

KAPITOLA IV

Martin Eden, ešte vždy zhnusený zo švagra, si nahmatal cestu neosvetlenou zadnou chodbou a vošiel do svojej izby: miniatúrnej kutice, kam sa zmestila akurát posteľ, stojan s umývadlom a jedna stolička. Pán Higginbotham nemrhal peniazmi na slúžku, keď všetku prácu mohla vykonať jeho žena. Navyše, do chýže pre slúžku sa zmestil druhý nájomník. Martin položil Swinburna a Browninga na stoličku, vyzliekol si kabát a sadol si na posteľ. Pod váhou jeho tela chatrné pružiny nahlas zasipeli sťa astmatické pľúca, ale on si ich nevšímal. Rozšnúroval si topánky, no zmeravel a zahľadel sa na stenu oproti, bledú omietku pretínali dlhé hnedé šmuhy, lebo pri daždi zatekalo cez okno. Na tom poškvrnenom pozadí sa objavil prúd planúcich vidín. Zabudol na topánky a zísal, až sa jeho pery mimovoľne pohli. „Ruth,“ zamrmľal.

„Ruth.“ Netušil, že taký jednoduchý zvuk môže znieť tak krásne. Oblažoval jeho uši, omámené si ho opakoval. „Ruth.“ Jej meno mu slúžilo ako talizman, ako zaklínadlo. Zakaždým, keď ho vyslovil, sa pred ním zaligotala jej tvár a prepožičala ošarpanej stene svoj zlatistý jas. Ten jas sa nekončil na stene, tiahol sa donekonečna a cez tie zlatisté hlbiny sa jeho duša vydala na výpravu za tou jej. Vo veľkolepom prúde zo seba vyslal to najlepšie. Samotné pomyslenie na ňu ho zušľachťovalo a očisťovalo, vylepšovalo ho a vzbudzovalo v ňom túžbu po lepšom živote. Ďalšia novinka. Nikdy nestretol ženu, vďaka ktorej by sa stal

lepším. Odjakživa naňho účinkovali opačne a prebúdzali v ňom zvera. Netušil, že mnohé z nich sa úprimne snažili, hoci výsledok nestál za nič. Sám seba nikdy nevedel náležite ohodnotiť a netušil, že má niečo, čo na ňom ženy priťahuje, a preto tak prahnú po jeho mladosti. Často ho otravovali, ale on sa pre ne nikdy veľmi netrápil, ani by sa mu nesnívalo, že niektorým nevedomky pomohol. Odjakživa sa plavil svetom v dokonalej bezstarostnosti, až doteraz, keď sa mu zazdalo, že sa k nemu vždy načahovali zlomyseľnými pazúrmí a sťahovali ho nadol. Nebolo to spravodlivé voči nim ani voči nemu. Martin však prvý raz v živote hodnotil sám seba a jeho úsudok nebol smerodajný, tak len horel hanbou pri pohľade na príznaky vlastnej nízkości.

Prudko vstal a pokúsil sa obzrieť v špinavom zrkadle nad umývadlom. Preleštil ho uterákom a zahľadel sa ešte raz, nenáhľivo a dôsledne. Prvý raz skutočne vnímal vlastný odraz. Jeho očiam nič neuniklo, ale doteraz ich zaujímala a naplno zamestnávala premenlivá panoráma sveta, nezostával im čas na skúmanie seba samého. Videl hlavu a tvár dvadsaťročného mladého muža, ale keďže na to nebol zvyknutý, nevedel ich zhodnotiť. Nad hrnatým čelom rástli bohaté hnedé vlasy, zvlnené s náznakom kučier, ktoré by potešili každú ženu, nejednu by hneď zasvrbeli ruky túžbou pohľadiť ich či nežne do nich zaboriť prsty. On ich však prešiel bez povšimnutia, predpokladal, že v Jej očiach by neboli zaujímavé, a sústredil sa radšej na to vysoké, hranaté čelo. Snažil sa preniknúť pohľadom až zaň a odhadnúť jeho obsah. Aký mozog sa tam skrýva? vypytoval sa neodbytné. Čo dokáže? Ako ďaleko to s ním dotiahne? Dotiahne to až k nej?

Uvažoval, či duša presvitá aj z jeho oceľovosivých očí, ktoré často hrali modrými odtieňmi, zocelených slaným povetím a odrazom slnka na morskej hladine. Zaujímalo ho, ako jeho oči

vníkala ona. V predstavách sa pokúsil zaujať jej miesto a uprieť jej pohľad do vlastných očí, no ten husársky kúsok sa mu nepodaril. Vedel sa vpraviť do mysle iných, ale iba v prípade mužov, ktorých spôsob života poznal. Ako žije ona, nevedel. Bola preňho zázrakom a záhadou, ako by mohol uhádnuť jedinú jej myšlienku? Dospel k názoru, že jeho oči pôsobia čestne, nezračí sa v nich nízkosť ani malichernosť. Prekvapilo ho tmavé opálenie na vlastnej tvári. Ani sa mu nesnívalo, že je taký tmavý. Vyhrnul si rukáv košeľa a porovnal bledú pokožku na spodnej strane predlaktia s tvárou. Áno, predsa len je beloch. Ruky však mal tiež opálené. Zvrtol ruku, druhou natočil vlastný biceps a zahľadel sa na pokožku na vnútornej strane ramena, ktorá pred slnkom zostala ušetrená. Bola veľmi bledá. Pri pomyslení, že kedysi mala rovnakú farbu, sa zasmial na svoju bronzovú tvár v zrkadle. Ani vo sne by mu nenapadlo, že po svete chodí len zopár dám, ktoré by sa mohli pyšiť hladšou a belostnejšou pokožkou než on – teda na miestach, ktoré unikli páľave slnka.

Jeho ústa by pripomínali ústa cherubína z fresiek, keby nemal zlozvyk svoje plné, zmyselné pery pevne pritíkať k zubom zakaždým, keď ho niečo znepokojilo. Občas ich stisol tak pevne, že ústa pôsobili prísne a drsne, priam asketicky. Boli to ústa milenca aj bojovníka, vedeli s pôžitkom vychutnávať sladkosť života, aj sa tej sladkosti zriecť a veliť životu. Brada a čeľusť, pevné s náznakom hranatej agresivity, perám pomáhali, keď prišiel čas veliť. Sila vyvažovala zmyselnosť a zveľaďovala ju, nabádala ho milovať zdravú krásu a viedla ho k ušľachtilejším pocitom. Spomedzi pier svietili zuby, ktoré nepoznali ani nepotrebovali starostlivosť zubára. Biele, silné a rovné, usúdil Martin, keď sa na ne zahľadel. Premkli ho však pochybnosti. V kútiku mysle sa mu zahniezdil nejasný dojem, že existujú ľudia, ktorí si zuby

svedomito čistia. Ľudia z vyšších vrstiev, ľudia ako ona. Aj ona si iste čistí zuby každý deň. Čo by si pomyslela, keby sa dozvedela, že on si zuby nikdy v živote neumyl? Predsavzal si, že si zoženie zubnú kefku a naučí sa pravidelne ju používať. Začne hneď zajtra. Na to, aby Ruth získal, mu nebudú stačiť veľké činy. Musí sa zmeniť vo všetkých ohľadoch, poctivo si čistiť zuby a dokonca aj nosiť naškrobený golier, hoci mu pripadal ako okova, ktorá ho zbaví slobody.

Zdvihol ruku, palcom si prechádzal po mozolnatej dlani a hľadel na špinu, ktorá sa mu zažrala až do kože a nevydrhol by ju žiadnou kefou. Aký rozdiel oproti jej rúčke! Pri pomyslení na jej dotyk ním prebehol príjemný záchvev vzrušenia. Jemnučka ako lupienok ruže, chladná a mäkká sťa snehová vločka. Ani sa mu nesnívalo, že by ženská ruka mohla byť tak lúbezne mäkučká. Pristihol sa pri nádhernej predstave, ako ho taká ruka hladí, a previnilo sa zapýril. Nesmel o nej uvažovať tak prízemne, zdalo sa mu, že tým spochybňuje jej vznešenú duchovnosť. Tá bledá, éterická bytosť existovala vysoko nad hmotným svetom, ale predsa si nedokázal vyhnúť z mysle mäkkosť jej dlane. Bol zvyknutý na drapľavé, mozolnaté ruky robotníčok. Dobré vedel, od čoho im ruky zdrsneli. Zato tie jej... boli mäkučké, lebo nimi nikdy nepracovala. Priepasť medzi nimi opäť rozšírila tá ohromujúca myšlienka: ona si nepotrebovala zarábať na živobytie rukami. Prvý raz si naplno uvedomil, že existuje aristokratická vrstva ľudí, ktorí nemusia pracovať rukami. Videl ich pred sebou na stene, týčili sa ako mosadzné súsošie, arogantní a mocní. On sám pracoval, zdalo sa mu, že aj jeho najranejšie spomienky nejako súvisia s prácou, celá jeho rodina manuálne pracovala. Napríklad Gertrude. Ruky nemala zatvrdnuté od domácich prác, len keď práve prala, vtedy bývali opuchnuté a červené, pripomínali

varenú hovädzinu. A ďalšia sestra Marian. Minulé leto pracovala v konzervárni a na štíhlych, pekných rukách jej zostali jazvy po nožoch na sekanie paradajok. Cez zimu zas prišla o končeky dvoch prstov, zostali v rezačke v továrni na výrobu papierových škatúl. Spomenul si, ako sa naposledy dotkol matkinej tvrdej dlane, keď ležala v rakve. Otec pracoval do posledného dychu, a keď zomrel, na dlaniach mal aj pol palca hrubú vrstvu zrohovatej kože. Zato Jej ruky boli mäkké, aj ruky jej matky, dokonca aj bratov. To posledné ho prekvapilo, bol to ohromujúci dôkaz ich vznešenosti a obrovskej vzdialenosti, ktorá sa rozprestierala medzi ním a Ruth.

S trpkým smiechom sa posadil späť na posteľ a konečne si vyzul topánky. Vynadal si do bláznov. Nechal sa opiť ženskou tváričkou a jemnými, belostnými rukami. Potom sa na ošarpanej omietke pred ním objavila nová vízia. Nočná scéna pred pochmúrnou ubytovňou v londýnskom East Ende, oproti nemu stála Margey, pätnásťročná dievčina, ktorá už drela v továrni. Odprevadil ju domov po večierku pre robotníkov. Bývala v tej pochmúrnej ubytovni, horšej než chliev. Načiahol k nej ruku, keď jej prial dobrú noc. Zdvihla hlavu a našpúlila pery, ale on sa ju nechystal pobožkať. Z akéhosi dôvodu sa jej bál. Potom ho schmatla za ruku a zúfalo mu ju stisla. Cítil, ako sa jej mozole drsne obtierajú o jeho vlastné a zaplavila ho vlna ľútosti. Udrela mu do očí jej túžba, lačnosť jej pohľadu, podvyživená postava dieťaťa, ktoré sa prirýchlo premenilo na vyplašené a divoké žieňa, potom ju vlastne len zo šľachetnosti objal a pobožkal na pery. V ušiach mu zvonil jej tlmený výkrik radosti, lipla na ňom sťa mačka. Úbohé, vyhladované stvorenie! Ďalej zísal na výjav, ktorý sa v skutočnosti odohral už veľmi dávno. Naskočila mu husia koža, cítil rovnaký odpor ako v tú noc, ale srdce mu hrial súcť.

Bola to pochmúrna scéna, sivá a slizká, na dlažbové kocky mrholil slizký dážď. Potom sa však na stene rozžiarilo krásne svetlo a sivastú víziu prestúpila a nahradila iná: bledá tvár Ruth pod korunou zlatých vlasov, vzdialená a nedosiahnuteľná ako hviezda.

Vzal zo stoličky zväzky Browninga a Swinburna a pobozkal ich. Nech je, ako chce, vravela mi, že sa mám ešte ukázať, pomyslel si. Ešte raz na seba pozrel v zrkadle a vyhlásil s nesmiernou vážnosťou:

„Martin Eden, hneď zajtra zbehneš do knižnice a prečítaš si dačo o slušnom správaní. Aby bolo jasné!“

Zahasil plynovú lampu a pružiny postele zaškrečali pod váhou jeho tela.

„A prestaneš nadávať, Martin, starec, už ani jedno škaredé slovo!“ povedal nahlas.

Potom zadriemal a vnoril sa do snov, ktoré by sa divokosťou a trúfalosťou vyrovnali ópiovým halucináciám.

KAPITOLA V

Ráno sa prebudil z ružových snov do sparnej atmosféry presýtenej pachom mydlín a špinavej bielizne a protivným lomozom strastiplného života. Keď vychádzal zo svojej izby, začul šplechnutie vody, ostré skríknutie a hlasné plesknutie, ktorým si jeho sestra vybila zlosť na komsi z početného potomstva. Detské zakvivenie ho prebodlo ako nôž. Celý tento život, samotný vzduch, ktorý dýchal, mu pripadal odporný a úbohý. Aký rozdiel oproti atmosfére krásy a pokoja, ktorá vládne v príbytku Ruth! Tam sa žije duchovne, tu prízemne, prízemne a mizerne.

„Pod' sem, Alfred,“ zavolať na plačúceho chlapca a pritom zalovil rukou vo vrecku nohavíc, kde nosil voľne sypané peniaze, zaobchádzal s nimi rovnako bezstarostne ako so všetkým ostatným. Strčil chlapcovi do ruky štvrtárolárovú mincu a na chvíľku si ho k sebe privinul, tíšil jeho vzlyky. „Bež si kúpiť cukríky a nezaбудni sa podeliť so súrodencami. Vyber si také, čo dlho vydržia.“

Jeho sestra zdvihla začervenanú tvár od lavóra a pozrela naňho.

„Päť centov by mu stačilo,“ karhala ho. „To si celý ty, nepoznáš cenu peňazí. Malý si akurát pokazí žalúdok.“

„To nič, sestrička,“ chlácholil ju. „O moje peniaze sa neboj. Kebys' nemala plné ruky práce, dal bych ti pusu na dobré ráno.“

Chcel sestre prejavíť láskavosť, bola to dobrá žena a vedel, že ho má svojím spôsobom rada. V priebehu rokov sa však zmenila, už nebola sama sebou a jej správanie ho čoraz väčšmi miatlo. Môže za to robota, fúra deciek a ten otravný chlap, usúdil. To ju

zmenilo. V náhlom záblesku obrazotvornosti mu napadlo, že jej povaha pomaličky nadobúda vlastnosti zatuchnutej zeleniny, smradľavých mydlín a umastených mincí, ktoré jej prechádzajú rukami, keď obsluhuje za pultom v obchode.

„Prac sa raňajkovať,“ okríkla ho drsne, ale v kútiku duše sa tešila. Odjakživa ho mala z celej svojej túlavej bandy bratov najradšej. „Ale tú pusu mi dať môžeš,“ vyhlásila, lebo sa jej náhle zmocnilo dojatie.

Palcom a ukazovákom si zotrela mydliny najprv z jedného predlaktia a potom z druhého. Oblapil ju okolo mohutného pása a pobožkal ju na pery vlhké od horúcej pary. Do očí jej vhrkli slzy – nespôsobil to poryv sesterských citov, skôr únava z neustáleho prepracovania. Odsotila ho, ale on si jej zvlhnuté oči stihol všimnúť.

„Raňajky máš v rúre,“ vyhrkla. „Jim by už mal byť hore. Ja som si musela privstať, abych stihla oprat'. Už aj sa najedz a friško vy-
padni z domu. Dnes tu bude hotové dopustenie, lebo Tom nás pustil k vode a Bernard musí rozvážať.“

Martin sa s ťažkým srdcom pobral do kuchyne, obraz jej čer-
venej tváre a neforemnej postavy sa mu zažieral do mozgu ako kyselina. Mohli by mať pekný vzťah, keby mala trochu času na-
zvyš, usúdil. Ona však neustále padá od únavy. Bernard Higgin-
botham je surovec, keď ju núti toľko drieť. Na druhej strane sa
však neubránil myšlienke, že na tom bozku nebolo nič pekné.
Pravda, dostal bozk navyše. Celé roky mu dávala pusu len na pri-
vítanie, keď sa vrátil z plavby, alebo na rozlúčku, keď odchádzal.
Tento bozk však chutil po mydlinách a jej pery boli mľandrávé,
ani sa neunúvala našpúliť ich a pritisnúť, ako by sa pri bozku
patrilo. Uchmatol len bozk od večne unavenej ženy, ktorá sa
bozkávať už aj zabudla. V spomienkach si ju vybavil ako dievča,

pred tým, než sa vydala, keď sa aj po ťažkom dni v práci vládala celú noc zvrtať s najlepšimi tanečníkmi a potom sa pobrať rovno späť do roboty. Potom pomyslel na Ruth, na chladnú sladkosť, ktorá obklopovala celú jej bytosť a iste sa skrývala aj v jej perách. Iste by bozkávala rozhodne a priamočiaro, tak, ako mu potriasla rukou alebo pozrela do očí. Opovážil sa vykúziť predstavu jej pier pritísnutých k svojim, a podarilo sa mu to tak živo, až sa mu zatočila hlava a zdalo sa mu, že sa prediera oblakmi ružových lupienkov, ktoré mu naplňajú myseľ omamnou vôňou.

V kuchyni našiel druhého nájomníka Jima, ktorý do seba pomaličky súkal kašu, v očiach mal vzdialený, horúčkovitý výraz. Jim bol inštalatérsky učeň s ochabnutou bradou a pôžitkárskou povahou, ktorá mu v kombinácii s neustálou nervozitou a mdlým rozumom zaručovala, že v zápase o každodenný chlieb ktoviečo nedosiahne.

„Čo nejše?“ oboril sa naňho, keď Martin len zdráhavo ponoril lyžicu do studenej, mierne nedovarenej ovsenej kaše. „Zase si sa včera ožral?“

Martin zavrtel hlavou. Absolútna mizéria ho utláčala zo všetkých strán, Ruth Morsová mu pripadala vzdialenejšia než kedýkoľvek predtým.

„Ja hej,“ pokračoval Jim a samolúbo, nervózne sa zachichotal. „Ožral som sa pod obraz. Ó, a ešte tá pipka! Billy ma doterigal domov.“

Martin prikývol, aby dal najavo, že ho vnímal – keď sa s ním ľudia rozprávali, zásadne ich počúval, mal to v povahe –, a naliel si do šálky vlažnú kávu.

„Dojdeš dnes na tancovačku do Lotusu?“ vyzvedal Jim. „Bude pivo, a ak dojde aj tá banda z Temescal, na betón sa dačo

zomelie. Čo ma po tom! Aj tak tam beriem pipku. Došľáka, akú mám hnusnú chuť v papuli!“

Vystrúhal grimasu a pokúsil sa tú odpornú chuť spláchnuť kávou.

„Poznáš Juliu?“

Martin zavrtel hlavou.

„To je tá moja pipka,“ vysvetlil Jim, „a je to kus. Zoznámil bych ťa s ňou, ale ty bys mi ju odvábil. Netuším, čo na tebe ženské vidia, fakt netuším, ale furt chlapom preberáš ženské, je mi z toho na grc.“

„Tebe som žiadnu neprebral,“ odvetil Martin ľahostajne. Raňajky musel nejako pretrpieť.

„Ale hej,“ vehementne trval na svojom druhý stolovník. „Trebars Maggie.“

„Nič som s ňou nemal. Ani som s ňou netancoval, akurát len ten jeden večer.“

„Hej, a to stačilo!“ skríkol Jim. „Len si ju povykrúcal a čumel si na ňu a šlus. Jasné, pre teba to bolo nič, ale na mňa sa potom vykašľala. Už na mňa ani nepozrie, furt sa vypytuje na teba. Hneď by s tebou išla, keby si chcel.“

„Ale ja som nechcel.“

„To je fuk. Na mňa sa potom vybodla.“ Jim sa naňho obdivne zahľadel. „Jak to vlastne robíš, Mart?“

„Tak, že sa o ne nezaujímam,“ znela odpoveď.

„Akože sa tváriš, že sú ti fuk?“ dychtivo vyzvedal Jim.

Martin chvíľku zvažoval odpoveď. „Môžbyť, ale v mojom prípade je to dajaké iné. Naozaj ma nikdy bohviejak nezaujíмали. Ak sa tak vieš ksichtiť, asi to stačí.“

„Škoda, že si včera nebol u Rileyho,“ náhle zmenil tému Jim. „Kopa chlapov si dala rukavice. Bol tam jeden borec zo západné-

ho Oaklandu. Volali ho Potkan. Rýchly jak blesk, neschytil jedi-
nú ranu. Fakt škoda, že si tam nebol. Kde si vlastne trčal?“

„V Oaklande.“

„Čo tam?“

Martin odtisol tanier a vstal.

„Dojdeš dnes večer?“ zakričal za ním Jim.

„Nie, asi nie,“ odpovedal Martin.

Zbehol po schodoch a vyšiel na ulicu, zhlboka dýchal. V ku-
chyni sa dusil a Jimove reči ho privádzali do zúrivosti. Občas
mal čo robiť, aby sa nenačiahol a nestrčil mu hlavu do taniera
s kašou. Čím viac Jim mlel, tým vzdialenejšia mu Ruth pripa-
dala. Ako by jej mohol byť hoden, keď pakuje s takou zberbou?
Desila ho prekážka, ktorá mu stála v ceste, príslušnosť k nižšej
vrstve ho zrazu gniavila ako balvan na hrudi. Všetko sa k nemu
načahovalo, aby ho stiahlo nadol: sestra, jej dom aj rodina, učení
Jim, každý človek, ktorého kedy poznal, každý vzťah, čo kedy
nadviazal. Vlastná existencia mu zanecháva odpornú pachuť
v ústach. Donedávna všetky stránky života vďačne prijímal také,
aké boli. Svoj údel spochybňoval, len keď čítal knihy, ale koniec
koncov, boli to len knihy, rozprávky o krajšom a nedosiahnuteľ-
nom svete. Odkedy však ten svet uvidel na vlastné oči – skutoč-
ný a hmatateľný, a celý sa točil okolo ženy sťa kvetiny menom
Ruth –, musí znášať horkú, bolestivú túžbu a beznádej, ktorá by
ho mohla pokúšať donekonečna, lebo sa krmila nádejou.

Uvažoval, či zájde do verejnej knižnice v Berkeley alebo v Oak-
lande a napokon si vybral druhú možnosť, lebo v Oaklande býva
Ruth. Ktovie, práve v knižnici by ju s najväčšou pravdepodobnos-
ťou mohol stretnúť. V knižnici sa nevyznal a blúdil medzi neko-
nečnými regálmi beletrie, kým mu dievčina s jemnými črtami, vy-
zerala ako Francúzka a zrejme v knižnici pracovala, nepovedala,

že oddelenie s náučnou literatúrou je na poschodí. Nevedel si ani vypýtať radu od knihovníka za stolom a svoje dobrodružstvo začal vo výklenku s filozofiou. O filozofických knihách už počul, ale nepredstavoval si, že ich ľudia popisali tak veľa. Vysoké police, ktoré sa prehýbali pod hrubými zväzkami, ho pokorili a zároveň navnadili. Jeho energický mozog sa mohol pustiť do práce. V oddelení matematiky našiel knihy o trigonometrii, obracal stránky a zísal na rovnice a symboly, ktoré preňho nič neznamenali. Po anglicky čítať vedel, ale túto reč nepoznal. Norman a Arthur ju zvládali. Počul, ako sa ňou rozprávajú. A oni sú jej bratia. V zúfalstve z toho výklenku odišiel. Zdalo sa mu, že sa naňho knihy tlačia z každej strany a chystajú sa rozdrviť ho.

Ani sa mu nesnívalo, že by objem ľudských vedomostí mohol dosahovať také rozmery. Ako by jeho mozog mohol všetko pojať? Po chvíli si však spomenul, že existujú ľudia, mnohí ľudia, ktorí to všetko zvládli, a zaprisahal sa, potichučky, ale zanietene si to zašomral popod nos, že jeho mozog dokáže to isté.

Blúdil ďalej a obzeral si police plné múdrosti, sklúčenosť sa v ňom striedala s nadšením. V oddelení s rôznorodou tematikou narazil na Norieho *Zhrnutie praktickej navigácie*. S nábožnou úctou obracal stránky. Tej reči istým spôsobom rozumel, bola spätá s morom rovnako ako on. Potom našiel aj knihy od Bowditcha, Lackyho a Marshalla. To je ono, naučí sa navigovať. Prestane piť, posnaží sa a vypracuje sa na kapitána. V tom okamihu sa mu zdalo, že Ruth je veľmi blízko. Ako kapitán by sa s ňou mohol oženiť (ak by ho chcela). Ak nie, prežil by čínorodý život, všetko by robil kvôli nej, a aj tak by prestal piť. Potom si spomenul na poisťovateľov a majiteľov, dvoch pánov, ktorým kapitán musí slúžiť a ktorí by ho bez milosti zničili, lebo ich záujmy sa diametrálne líšia. Poobzeral sa po miestnosti a na okamih zavrel

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Martin Eden***.

Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.